

Innovación social en la práctica del trabajo social

Esther Raya. Tirant lo Blanch, 2017

Andrés Lorenzo Aparicio¹

<https://orcid.org/0000-0002-6589-5752>

Per citar: Lorenzo Aparicio, A. (2019). Innovación social en la práctica del trabajo social. *Revista de Treball Social*, 215, 167-170. DOI: [10.32061/RTS2019.215.11](https://doi.org/10.32061/RTS2019.215.11)

Innovación social en la práctica del trabajo social és una obra coordinada per Esther Raya Díez, treballadora social i docent a la Universitat de La Rioja, que elabora juntament amb tretze autors més.

La innovació és un concepte amb una llarga tradició en l'àmbit econòmic i empresarial, amb referències habituals a Joseph Alois Schumpeter –reconegut com a pare dels estudis econòmics d'innovació–, les aportacions teòriques del qual es remunten a la meitat del segle passat (Schumpeter, 1957, 1984). És molt més recent, per contra, la consideració de l'aspecte social en la innovació, la qual cosa comporta un canvi que consisteix a traslladar la centralitat fins llavors atorgada als processos cap a les persones que poden beneficiar-se de la innovació (Córdoba Cely, Villamarín Martínez i Bonilla, 2014).

Els estudis sobre innovació social estan en auge per la conjunció de diferents variables en un mateix moment, entre les quals podem destacar:

- El context postcrisi amb nous reptes, tant per les problemàtiques socials com pels recursos disponibles. Alguns autors identifiquen factors com la crisi o les retallades en despesa pública com a detonadors del procés d'innovació social (Murray, Caulier-Grice i Mulgan, 2010).

- L'alta professionalització de les entitats del tercer sector que escapen de la rigidesa burocràtica del sector públic (García-Vegas, 2017).

- Les noves possibilitats que ofereix el progrés tecnològic (Mumford i Moertl, 2003; Hecht, 2008).

El valor d'aquesta obra rau en molts aspectes. El primer, l'abordatge en si de la innovació social en un moment en què el concepte encara no es troba gaire desenvolupat. N'és una bona mostra la proliferació de recerques basades en la inducció que recopilen evidències anecdòtiques i estudis de casos (Cajaiba-Santana, 2014). En aquest sentit, el llibre aborda diverses experiències des d'una mirada analítica, que considera conclusions que es poden obtenir de cadascuna.

---

¹ Universitat Ramon Llull. Facultat d'Educació Social i Treball Social. Universitat de Barcelona. Grup de Recerca i Innovació en Treball Social. andres@lorenzoparicio.com

D'altra banda, evidencia una estreta i llarga relació entre el treball social i la innovació social. Lluny de qualsevol complex, demostra que aquesta innovació forma part de la idiosincràsia de la professió: el treball social implica innovació social, mentre que el mateix procés d'innovació social comporta el desenvolupament d'un treball social. I si bé en aquesta publicació es té en compte, l'obra també resulta útil per allunyar creences errònies sobre la necessària tecnològica en tot procés d'innovació social.

Una de les variables de la innovació social és el seu impacte social, entès com la capacitat de transformació i resolució de problemes. Podem considerar aquest concepte d'obligat compliment per als treballadors socials, pel que fa al rol d'agent de canvi que ens exigeix la nostra disciplina. De manera transversal, en les propostes i experiències presentades s'identifiquen iniciatives de baix cap a dalt, promogudes per ciutadans, comunitats i barris; i iniciatives de dalt cap a baix que reestructuren l'atenció als usuaris (Martinelli, 2012). En aquest sentit, aporta eines tant per a la millora professional com per a l'apoderament dels usuaris. Aquesta participació dels principals afectats per les problemàtiques socials permet que les innovacions no es donin exclusivament des de dins del treball social, sinó també des de fora.

El llibre s'estructura en vuit capítols, precedits de la introducció i presentació a càrrec de la coordinadora de l'obra, Esther Raya.

A través d'un recorregut des del més general cap a aspectes més concrets de la innovació social, es dedica el primer capítol a mostrar les evidències del caràcter innovador del treball social. En aquest capítol es presenten dos bons exemples de pràctiques d'innovació social que, des de la nostra perspectiva professional, inclouen una innovació que ens podria passar desapercebuda. Un d'aquests exemples és l'experiència del model *Housing First*, iniciat als anys 90 als Estats Units i que va proposar un canvi en la consideració de necessitats per part dels professionals: va passar de prioritzar els elements que han provocat la situació de sense-llarisme a garantir el dret a l'habitatge des d'un primer moment. Aquesta petita innovació va suposar una gran millora en els resultats de la intervenció. Encara que la implementació d'aquest model a Espanya és molt més tardana, serveix com a mostra d'una de les variables bàsiques de tota innovació social: la replicabilitat i escalabilitat. Per això, obres com aquesta també exerceixen un paper inspirador alhora que ens recorden el potencial i la capacitat de resposta de la nostra disciplina davant de les necessitats socials.

El segon capítol ofereix al lector un marc de referència o mapa general de la innovació social, que permet situar espais i actors que hi conflueixen, com podrien ser l'Administració, les empreses socials o els centres de recerca, entre d'altres. Un d'aquests actors s'analitza de forma més detallada al tercer capítol, destinat a comprendre el paper del tercer sector d'acció social en la innovació i defensant la necessitat de models d'intervenció integrats en una dimensió comunitària; sense que això suposi deixar de banda la necessària especialització en els diferents sectors.

En el quart capítol es presenten accions innovadores per construir territoris socialment i ecològicament sostenibles, les quals es poden distingir entre les que es promouen a nivell individual, grupal o comunitari. És en el tercer nivell, el comunitari, en què es destaca el rol dels moviments socials com a agents de canvi, encara que observem un exemple més detallat en el cinquè capítol que recull el Projecte d'Intervenció Comunitària Intercultural. El projecte, que ha estat aplicat en més de 40 territoris de la geografia espanyola, preveu la implicació dels diferents actors i té en consideració els aspectes necessaris per garantir-ne la participació, així com les línies d'actuació i les fases del projecte.

El sisè capítol defensa la utilització de l'art com a eina d'intervenció del treball social per la seva capacitat de generar canvis a escala individual i col·lectiva, i al seu torn destaca experiències que han estat desenvolupades en l'àmbit comunitari.

Amb la intenció de demostrar la capacitat innovadora de la universitat, el setè capítol incideix especialment en els programes d'aprenentatge-servei (APS); mitjançant els quals es combina l'aprenentatge de continguts, competències i valors per part dels estudiants amb la realització d'un servei que contribueix a la millora de la comunitat. Com a mostra de la seva versatilitat sectorial, es detallen experiències en àmbits com la salut, la justícia, l'exclusió social, les persones grans i la interculturalitat.

El llibre es clou amb unes consideracions necessàries sobre les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) respecte al treball social. En aquest sentit, s'argumenten reflexions crítiques sobre la implementació de les tecnologies en la disciplina i s'identifiquen els recels respecte al seu ús per part dels professionals: disponibilitat de recursos, burocratització, pèrdua del contacte directe amb els usuaris, més control sobre els professionals, riscos per a la privacitat, entre d'altres.

Potser sense pretendre-ho, es tracta d'una obra crítica amb les pràctiques més rígides i burocràtiques en les quals ens veiem immersos tan sovint. Ofereix una mirada àmplia sobre la innovació social que pot servir als professionals per retrobar-se amb aquella part de la disciplina que els va empènyer a exercir aquesta professió; la possibilitat d'abordar les causes dels problemes i no limitar-se als símptomes, per promoure –en última instància– el canvi social tantes vegades esmentat però moltes menys perseguit.

Referències bibliogràfiques

- Cajaiba-Santana, G. (2014). Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 82, 42-51.
- Córdoba Cely, C., Villamarín Martínez, F. J., Bonilla, H. (2014). Innovación social: Aproximación a un marco teórico desde las disciplinas creativas del diseño y las ciencias sociales. *Tendencias*, 15(2), 30-44.
- García-Vegas, R. (2017). Experiencias en innovación social. Un marco de referencia. En E. Raya (Coord.), *Innovación social en la práctica del trabajo social* (p. 35-50). València: Tirant Humanidades.
- Hecht, B. (2008). Wholesaling social change: Philanthropy's strategic inflection point. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 37(1), 163-173.
- Martinelli, F. (2012). Social innovation or social exclusion? Innovating social services in the context of a retrenching welfare state. En H.-W. Franz, J. Hochgerner, J. Howaldt (Ed.), *Challenge Social Innovation* (p. 169-180). Berlín: Springer.
- Mumford, M. D., Moertl, P. (2003). Cases of social innovation: Lessons from two innovations in the 20th century. *Creativity Research Journal*, 15(2-3), 261-266.
- Murray, R., Caulier-Grice, J., Mulgan, G. (2010). *The open book of social innovation*. Londres: National Endowment for Science, Technology and the Art.
- Schumpeter, J. (1957). *Teoría del desenvolvimiento económico*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- Schumpeter, J. (1984). *Capitalismo, socialismo y democracia*. Barcelona: Folio.